

ZLATKO ČEPO

Lenjin u borbi za mir

V. I. Lenjin (1870—1924) je sve što je postigao u životu — a postigao je vrlo mnogo — ostvario nakon duge i uporne borbe ne samo sa svojim protivnicima, nego i sa svojim suborcima, pa i istomišljenicima. Spomenimo samo kakvu je upornu borbu vodio da bi stvorio revolucionarnu radničku partiju u Rusiji od II kongresa Ruske socijaldemokratske radničke partije u Bruxellesu i Londonu 1903. do oktobarske revolucije 1917 — partiju koja je postala sposobna da preuzme političku vlast u jednoj velikoj, ali nedovoljno razvijenoj zemlji. I poslije pobjede revolucije Lenjin je vodio višestruku, upornu i dosljednu borbu za učvršćenje sovjetske vlasti i očuvanje tekovina prve uspjele socijalističke revolucije u historiji i pri tom naišao na nerazumijevanje i otpor.

U ovom prilogu, napisanom u povodu 50-godišnjice smrti velikog revolucionara, teoretičara i praktičara socijalizma, detaljnije ćemo prikazati samo djelić te borbe — Lenjinovu borbu za sklapanje mira neposredno nakon pobjede revolucije.

Jedna od osnovnih parola, kojom je malobrojna Boljševička partija uspjela od februarske revolucije 1917. povećati svoj utjecaj na mase toliko da je postala sposobna preuzeti političku vlast, bila je dosljedna *borba za mir*. Druge dvije bile su: *Sva vlast sovjetima* i *Zemlja onima koji je obrađuju*, tj. seljacima. Bilo je to logično, jer je svjetski rat, u koji je bila duboko uvučena i carska Rusija, donio strahovite žrtve i razaranja, kakve historija dotad nije zabilježila. Taj odnos prema ratu nije se promijenio ni nakon preuzimanja političke vlasti. Jedan od prvih dekreta nove vlade, koji je prihvatio II sveruski kongres sovjeta radničkih i vojničkih deputata, održan 25—26. listopada (7—8. studenog) 1917, dakle u trenutku kad su se u Petrogradu još vodile borbe protiv ostataka snaga vjernih buržoaskoj Privremenoj vladi, bio je *Dekret o miru*, što ga je napisao V. I. Lenjin. U Dekretu se uz ostalo kaže:

»Radnička i seljačka vlada, koju je stvorila revolucija od 24—25. oktobra i koja se oslanja na sovjete radničkih, vojničkih i seljačkih deputata, predlaže svim zaraćenim narodima i njihovim vladama da odmah počnu pregovore o pravednom demokratskom miru.

Pravednim ili demokratskim mirom, koji željno očekuje ogromna većina ratom iznurenih, izmučenih i izmrcvarenih radnika i radnih klasa svih zaraćenih zemalja — mirom koji su najodređenije i najupornije tražili ruski radnici i seljaci posle obaranja carske monarhije — takvim mirom

vlada smatra neodložan mir bez aneksija (tj. bez prisvajanja tuđih zemalja, bez nasilnog prisajedinjavanja tuđih narodnosti) i bez kontribucija.¹ Međutim, put do mira bio je jako dug i težak. Ne samo da tadašnje velike sile nisu ni pomišljale na sklapanje općeg mira, nego je i Sovjetska Rusija imala velikih poteškoća da bi sklopila separatni mir s Njemačkom i Austro-Ugarskom.

Antanta je bila protiv separatnog mira inzistirajući da Sovjetska Rusija izvrši obaveze carske Rusije, i nastavi rat protiv Centralnih sila, što su boljševici otklonili.² »Ako Rusija ne bude uvučena u rat, ta će revolucija postati jedan od veličanstvenih faktora, koji će opredijeliti sudbinu narodnih masa u svim zemljama« — pisao je u svojim memoarima David Loyd-George.³ (U tom stavu naziru se zameci buduće vojne intervencije snaga Antante u Sovjetskoj Rusiji.)

Mirovni pregovori s Centralnim silama započeli su u Brest-Litovsku, gdje se nalazio štab njemačke vojske, 20. studenog 1917. Na čelu sovjetske delegacije nalazio se A. A. Joffe, a u pregovorima je povremeno sudjelovao i tadašnji komesar vanjskih poslova L. D. Bronstein-Trocki. Ubrzo su ti pregovori izazvali unutar sovjetskog rukovodstva ozbiljna razmišljanja. Osnovna dilema koja se pojavila bila je: *aneksionistički mir ili revolucionarni rat?*

Lenjin i dio njegovih suradnika od samog su se početka zalagali za sklapanje separatnog mira bez obzira na teške uvjete i malu mogućnost njegova dužeg trajanja. Argumenata za njihov stav bilo je mnogo.⁴ To je prije svega bila velika iznurenost zemlje, posebno armije. U članku »K historiji nečasnog mira« V. I. Lenjin je pisao: »14. Nema sumnje da naša armija u ovom momentu i idućih nedelja (a, verovatno, i idućih meseci) apsolutno neće biti u stanju da uspešno odbije nemačku ofanzivu, prvo, usled krajnje zamorenosti i malaksalosti većine vojnika pri nečuvenom haosu u snabdevanju i obezbeđenju smene premorenim vojnicima itd.; drugo, usled potpuno rđavog stanja konja koje našu artiljeriju osuđuje na neminovnu propast; treće, usled potpune nemogućnosti da se zaštititi obala od Rige do Revela koja pruža neprijatelju najsigurniju šansu za osvajanje preostalog dela Litlandije, zatim Estlandije i za zalazanje velikom delu naših trupa iza leda, najzad, za zauzimanje Petrograda.

15. Dalje, nema takođe nikakve sumnje da bi se seljačka većina naše armije u ovom momentu bezuslovno izjasnila za aneksionistički mir, a ne

¹ V. I. Lenjin, Izabrana dela, Beograd 1960, t. 11, 439.

² U svom referatu za članove društva historičara-marksista u Komunističkoj akademiji, održanom 7. listopada 1927, M. N. Pokrovski iznosi niz akcija Antantinih predstavnika u Petrogradu, koji su zagovarali produžetak rata s Centralnim silama. (M. N. Pokrovski, Oktjabr'skaja revolucija i Antanta, Moskva—Lenjingrad 1927.) Američki je delegat potkraj 1917. predlagao da SAD daju 100 rubalja za svakog ruskog vojnika koji bi ostao na fronti. Sličan prijedlog stigao je ubrzo i od Engleza. (S. I. Blinov, Vnešnja politika Sovetskoj Rossii, prvij god proleter'skoj diktaturi, Moskva 1973, 150.)

³ Navedeno prema: Istorija Komunističeskoj partii Sovetskogo Sojuza, Moskva 1967, t. 3, knj. 1, 510.

⁴ U prilog tome navodimo samo jedan podatak. Godišnja vrijednost ukupne proizvodnje Rusije pala je od 4,34 milijarde zlatnih rubalja pred prvi svjetski rat na 1,14 milijardi u 1918, što znači da se smanjila za tri puta. (M. N. Pokrovski, 7 let proleter'skoj diktaturi, Moskva, bez god. izd., 18.)

za neodložan revolucionaran rat, jer je socijalističko reorganizovanje armije, ulivanje odreda crvene garde u nju itd., tek počelo.

Voditi rat protiv volje većine vojnika, u situaciji kad postoji potpuna demokratizacija armije, bila bi avantura, a za stvaranje zaista čvrste i ideološki jake socijalističke radničko-seljačke armije potrebni su, u najmanju ruku, meseci i meseci.⁵

Ni Lenjin ni njegovi pristaše nisu isključivali mogućnost proširenja socijalističke revolucije, ali s njom nisu mogli povezivati sudbinu svoje revolucije. U istom članku Lenjin piše: »6. Kao osnova za svako određivanje međunarodnih zadataka naše sovjetske vlasti, mora da posluži situacija socijalističke revolucije u Rusiji, jer je međunarodna situacija u četvrtoj godini rata takva da se verovatni moment eksplozije revolucije i svrgavanja ma koje od evropskih imperijalističkih vlada (ne uzimajući ni nemačku) apsolutno ne može izračunati. Sigurno je da socijalistička revolucija u Evropi mora nastupiti i da će nastupiti. Sve naše nade u konačnu pobjedu socijalizma osnivaju se na toj sigurnosti i na tom naučnom predviđanju. Naš propagandistički rad uopšte i organizovanje bratimljenja napose treba da bude pojačan i razvijen. Ali bi bilo pogrešno taktiku socijalističke vlade Rusije izgraditi na pokušajima da se odredi hoće li evropska i naročito nemačka socijalistička revolucija nastupiti u idućih šest meseci (ili za slično kratko vreme) ili neće. Budući da se to nikako ne može da odredi, svi takvi pokušaji sveli bi se, objektivno, na slepo hazardiranje.«⁶

Kao protivnici sklapanja mira javila se grupa komunista u Petrogradu okupljena oko N. I. Buharina, koji su u ožujku 1918, kad su se rasplamsale diskusije, pokrenuli i svoj list »Komunist«.⁷ U 11 brojeva, koliko je ukupno izašlo, uglavnom se piše protiv separatnog mira. Npr. u članku »O oportunističkoj frazi« N. I. Buharin piše: »Razmotrimo 'realističke' argumente druga Lenjina. Njegov glavni razlog u korist potpisivanja tog uistinu čudovišnog mira, koji nam predlaže berlinski klika, jest: Rusija je iznurena, ratovati se ne može, treba prihvatiti bilo kakav, možda i preteški mir, da bi se postigao predah, podigle proizvodne snage zemlje socijalističkom reorganizacijom društva, a zatim razmišljati o ratu s ciljem rušenja gromade međunarodnog kapitalizma.

Perspektiva je, kao što vidimo, ugodna. Dok je u cijeloj Evropi uragan, kod nas je blaženi mir, građanski rat je već završen, nastupa mirni period, priroda će pustiti brojne cvjetove, a socijalizam procvjetati pod nosom imperijalističke Evrope, koja će strpljivo čekati kad će joj socijalizam razbiti glavu.«⁸

Osnovno što proizlazi iz ovoga Buharinovog stava, kao i iz mnogih drugih njegovih članaka, te priloga njegovih istomišljenika, jest nevjerovanje u mogućnost mira s imperijalizmom. (To se poslije pokazalo opravda-

⁵ V. I. Lenjin, n. dj., t. 12, 55–56.

⁶ Isto, 54.

⁷ *Kommunist*, ježednevni organ Peterburskoga Kom.(iteta) i Peterburskoga Okružnoga Kom.(iteta) RSDRP(b), izlazio od 5. do 19. ožujka 1918. U redakciji su bili uz ostale: N. Buharin, A. Bubnov, S. Kosior, G. Opakova (Bubnova), V. Obolenski (N. Osinski), M. Pošrovski, E. Preobraženski, G. Pjatakov, K. Radek, M. Uricki, V. Jakovljeva i dr.

⁸ *Kommunist*, 5. III 1918.

nim.) Ali u onom trenutku pretjerana i naivna želja da se odmah ide u rat bila je vrlo opasna. Tu pomalo romantičarsku revolucionarnost Lenjin je s pravom vrlo oštro kritizirao. U referatu »O ratu i miru« on piše: »Ponavljam, mnogi naši mladi drugovi, koji sebe smatraju levima, počeli su da zaboravljaju najvažnije, naime: zbog čega smo tokom nedelja i meseca za vreme najvećeg trijumfa posle Oktobra imali mogućnost da tako lako idemo iz trijumfa u trijumf. Međutim, to je bilo tako lako zbog toga što nas je jedna izuzetno nastala međunarodna konjunktura privremeno zaštitila od imperijalizma. Njemu nije bilo do nas. Nama se učinilo da i nama nije do imperijalizma. A pojedinim imperijalistima nije bilo do nas samo zato što je sva najveća socijalno-politička i vojna snaga suvremenog svetskog imperijalizma bila u to vreme podeljena unutrašnjim ratom na dve grupe. Imperijalistički grabljivci, uvučeni u tu borbu, došli su do krajnjih granica, do borbe na život i smrt, do toga da nijedna od tih grupa nije mogla da koncentriše iole ozbiljnu snagu protiv ruske revolucije. Takav moment imali smo baš u oktobru: naša revolucija pala je upravo — to je paradoksalno, ali istinito — u srećan moment kad su se nečuvene nevolje sručile na ogromnu većinu imperijalističkih zemalja u obliku uništavanja miliona ljudi, kad je rat izmučio narode nečuvanim nevoljama, kad su u četvrtoj godini rata zaraćene zemlje došle do ćor-sokaka, do raspuća, kad se objektivno postavilo pitanje: mogu li narodi koji su dovedeni do takvog stanja i dalje ratovati? Samo zahvaljujući tome što je naša revolucija pala u taj srećan moment, kad nijedna od dveju džinovskih grupa grabljivica nije mogla ni da odmah nasrne jedna na drugu niti da se ujedini protiv nas — samo tim momentom međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa mogla se koristiti i koristila se naša revolucija, da bi izvršila taj svoj sjajni trijumfalni marš u evropskoj Rusiji, prebacila se u Finsku, počela da osvaja Kavkaz i Rumuniju. Samo time se objašnjava to da su se kod nas u vodećim krugovima naše partije pojavili partiski radnici, intelektualci-nadljudi, koji su dopustili da ih zanese taj trijumfalni marš, koji su rekli: izići ćemo mi na kraj s međunarodnim imperijalizmom; i tamo ćemo imati trijumfalni marš, tamo nema prave teškoće.«⁹

Ni Trocki nije vjerovao u mogućnost mira s imperijalistima, ali nije inzistirao ni na ratu kao Buharin i njegova grupa. Njegovo je stajalište bilo *ni mir ni rat*. U razgovoru s francuskim socijalistom Sadoulom on je objasnio svoju poziciju. »Uvjeren sam da njemačka vlada, bez obzira na pritisak socijaldemokrata, neće prihvatiti prijedlog o miru, koji je zasnovan na miroljubivim principima ruske revolucije — bez aneksije, bez kontribucije, s pravom naroda na samoopredjeljenje. Hohenzolerni neće potpisati svoju smrtnu osudu.« Na pitanje Sadoula: »Što će biti tada?« on je odgovorio: »Tada ćemo narediti revolucionarni rat — *sveti rat* — ne na osnovi nacionalne obrane, nego na osnovi internacionalne zaštite proletarijata i socijalističke revolucije. To što vojni naponi ruske državne vlasti, uključujući i carizam, nisu mogli postići od armije, mi ćemo postići od naših vojnika, kad im dokažemo da se borimo za mir cijelog svijeta.«¹⁰

⁹ V. I. Lenjin, n. dj., t. 12, 107.

¹⁰ M. N. Pokrovski, Oktjabr'skaja revolucija i Antanta, 19.

Trocki je, kao što vidimo, još više računao s podrškom međunarodnog proletarijata, s obaveznim proširenjem revolucije, zbog čega je zastupao tezu o zavlacenju pregovora. U tom momentu Lenjin se dijelom s njim slagao. »Ako gledamo u svetskoistoriskim razmerama, onda nema nikakve sumnje da bi konačna pobjeda naše revolucije, ako bi ona ostala usamljena, ako ne bi bilo revolucionarnog pokreta u drugim zemljama, bila beznačajna. Kad smo sav posao uzeli u ruke samo boljševičke partije, uzimali smo ga na sebe ubedeni da revolucija sazreva u svim zemljama, i na kraju krajeva — a ne na početku početaka — ma kakve teškoće mi proživljavali, ma kakvi nam porazi bili suđeni, međunarodna socijalistička revolucija će doći — jer ona ide; dozreće — jer ona zre i postaće zrela. Naš spas od svih teškoća je — ponavljam — u sveevropskoj revoluciji. Polazeći od te istine, potpuno apstraktno istine, i rukovodeći se njome, mi moramo paziti da se ona vremenom ne pretvori u frazu, jer se svaka apstraktna istina, ako je budete primenjivali bez ikakve analize, pretvara u frazu. Ako kažete da se iza svakog štrajka krije hidra revolucije i da onaj ko to ne razume nije socijalist — onda je to tačno. Da, iza svakog štrajka krije se socijalistička revolucija. Ali ako vi kažete da je svaki štrajk neposredan korak ka socijalističkoj revoluciji, onda ćete reći najšupljiju frazu. To smo 'svaki božji dan' slušali i toliko je to dosadilo da su radnici sve te anarhističke fraze odbacili, jer, kao što je nesumnjivo da se iza svakog štrajka krije hidra revolucije, nesumnjivo je i to da je tvđenje — da od svakog štrajka može da se pređe na revoluciju — besmislica. Koliko god je potpuno neosnovano da će sve teškoće naše revolucije biti savladane tek onda kad sazre svetska socijalistička revolucija, koja sad svugde sazreva, toliko je potpuno apsurdno tvđenje da svaku konkretnu današnju teškoću naše revolucije moramo prikriti govoreći: 'Ja igram na kartu međunarodnog socijalističkog pokreta — ja mogu da pravim svakakve gluposti'. 'Libkneht će nas spasiti, jer će on ionako pobediti.' On će dati takvu divnu organizaciju, utvrdiće sve unapred, tako da ćemo mi uzimati gotove forme, kao što smo uzimali gotovo marksističko učenje u Zapadnoj Evropi — i zahvaljujući čemu je ono pobedilo kod nas, može biti, u toku nekoliko meseci, dok su za njegovu pobjedu u Zapadnoj Evropi bile potrebne desetine godina.«¹¹

Kad je Trocki pred odlazak u Brest-Litovsk iznio svoja shvaćanja, Lenjin mu je odgovorio: »Sve je to razumljivo i bilo bi dobro kada general Hofman (njemački komandant na Istoku — nap. Z. Č.) ne bi pokrenuo svoju vojsku na nas. Tu jeste nešto pozitivno, ali vrlo riskantno. *Za nas nema ničega važnijeg na svijetu od naše revolucije.* Treba nju osigurati ma što to stajalo.«¹²

Lenjin je bio za odugovlačenje sve do njemačkog ultimatum, a Trocki ga nije poslušao. Odbio je da potpiše protokol o miru i Nijemci su prešli granicu primirja. Prethodno su već ušli u Ukrajinu, da bi pružili podršku kontrarevolucionarnoj ukrajinskoj Radi. Time je položaj Sovjetske Rusije postao vrlo kritičan. Revolucija se našla u opasnosti zato što pravovremeno nisu poslušali njenog velikog vođu.

¹¹ V. I. Lenjin, n. dj., t. 12, 109—110.

¹² M. N. Pokrovski, Oktjabr'skaja revolucija i Antanta, 20.

Da bismo ilustrirali kakvu je dugu, upornu i strpljivu borbu vodio Lenjin, navest ćemo neke najvažnije sastanke i savjetovanja.¹³

Na savjetovanju Centralnog komiteta s delegatima III kongresa sovjeta, 8. siječnja 1918, za Lenjinovu tezu o separatnom miru glasalo je 15 prisutnih, protiv 32, a 16 ih se izjasnilo za stajalište Trockoga.

Na zasjedanju Centralnog komiteta, 11. siječnja, za rat su bila samo 2 glasa, protiv 11, ali uz 11 suzdržanih. Nakon toga su »lijevi komunisti« na čelu s Buharinom prešli na pozicije Trockoga. Za zajedničku platformu: »Ni rat, ni mir« glasalo je 9 članova CK, a protiv 7, što znači da je Lenjin opet ostao u manjini.

Nakon ofenzive Nijemaca započeli su novi pregovori u mnogo težim uvjetima za sovjetsku vlast. Istodobno s pogoršanjem situacije na frontama (iako je Crvena armija zabilježila i svoje prve uspjehe) rastao je broj Lenjinovih pristaša.

Na zasjedanju CK od 23. veljače 7 članova se izjasnilo za njemačke uvjete (Lenjin, Zinovjev, Sverdlov, Smilga, Sokolnikov, Staljin, Stasova), protiv su bila 4 (Buharin, Uricki, Bubnov, Lomov), a suzdržala su se 4 (Trocki, Džeržinski, Joffe, Krestinski). Tada je Lenjin zaprijetio da će napustiti i CK i vladu, poslije čega se ponovo glasalo i svi su prihvatili separatni mir.

Novim Brest-litovskim ugovorom o miru, potpisanim 3. ožujka 1918, izvan Sovjetske Rusije ostali su veliki teritoriji: Litva, Letonija, Estonija, dijelovi Poljske, Ukrajina, Finska, dijelovi Zakavkazja. Taj je ugovor trebalo ratificirati do sredine ožujka. Protiv njega ustali su mnogi komunisti. Npr., protiv mira su se izjasnili Moskovski gradski i Moskovski okružni komitet RSDRP(b), Uralski oblasni komitet i dr. Veliku aktivnost započeli su i »lijevi komunisti« pokrećući svoj list »Komunist«.¹⁴

Da bi se ti problemi raspravili, sazvan je izvanredni kongres partije. Sedmi, izvanredni, kongres, održan od 6. do 8. ožujka 1918, na kojemu je RSDRP(b) promijenila ime u Ruska komunistička partija (bolševika), prihvatio je zaključivanje mira velikom većinom. U završnoj »Rezoluciji o ratu i miru« kaže se:

»Kongres smatra za potrebno da potvrdi veoma težak, ponižavajući mirovni ugovor s Nemačkom, koji je sovjetska vlast potpisala, zbog nepostojanja armije, zbog krajnje bolesnog stanja demoralisanih jedinica na frontu, zbog potrebe da se iskoristi svaka, čak i najmanja, mogućnost predaha pred napadom imperijalizma na Sovjetsku Socijalističku Republiku.«¹⁵

Kad je mir već bio ratificiran, »lijevi komunisti« su pisali u nepotpisanom uvodniku: »Ruska je revolucija kapitulirala pred njemačkim imperijalizmom [. . .]. Mi komunisti, protivnici primirja s njemačkim imperijalistima, borit ćemo se ne samo protiv svakog daljnjeg ustupka njemačkom imperijalizmu, mi ćemo ne samo govoriti da je revolucija u opasnosti, nego ćemo napretnuti sve snage da bismo podigli oborenu revoluciju.«¹⁶

¹³ Prikaz je napravljen prema Istorii SSSR, Moskva 1967, t. 7, 330–338.

¹⁴ Istorija Komunističeskoj partii Sovetskogo Sojuza, t. 3, knj. 1, 537–538.

¹⁵ V. I. Lenjin, n. dj., t. 12, 130.

¹⁶ Komunist, 17. III 1918.

U posljednjem, 11. broju »Komunista« objavljena je *Deklaracija grupe komunista (boljševika) protivnika zaključenja mira*, koju je potpisalo 59 članova petrogradskog komiteta i 10 bivših i tadašnjih članova CK RKP(b). U Deklaraciji se kaže: »Na rusku radničko-seljačku revoluciju, koja je prva podigla zastavu socijalističkog preobražaja društva, sa svih strana nasrnule su sile međunarodnog kapitala: sa zapada nastupaju germanske armije, sa istoka prijeti japanska armija, sa sjevera se priprema anglo-francuski napad [. . .]. U takvim uvjetima za rusku socijalističku revoluciju nema nikakvih realnih mogućnosti otkloniti od sebe rat sa silama međunarodnih osvajača [. . .]. Mir koji je sklopljen može stvoriti iluzije samo kod zaostalih radnika i seljačkih masa o mogućnostima prekida borbe s međunarodnim kapitalizmom.«¹⁷

Takvo pisanje »Komunista« Lenjin je okarakterizirao: »Samo deca ne mogu razumeti da se u epohi u kojoj počinje težak, dug period oslobođenja, koji tek što je stvorio i podigao sovjetsku vlast za tri stepena njenog razvitka — samo deca ne mogu razumeti da je ovdje nužna duga, oprezna borba. Sraman ugovor o miru poziva na ustanak, ali kad drugovi iz 'Komunista' govore o ratu, oni apeluju na osećanje zaboravivši da su ljudi stezali pesnicu i zakrvavili očima. Šta oni kažu? 'Nikad svestan revolucionar neće to preživeti, nikad neće pristati na tu sramotu.' Njihov list nosi ime 'Komunist', a trebalo bi da nosi ime 'Šljahtić', jer posmatra stvari s gledišta šljahtića koji je umirući u lepoj pozi, sa špadom, rekao: 'Mir — to je sramota, rat — to je čast.' Oni rasuđuju s gledišta šljahtića, a ja — s gledišta seljaka.

Ako prihvatam mir kad armija beži, i ne može da ne beži ako neće da izgubi hiljade ljudi, onda ću ga prihvatiti zato da se ne bi desilo nešto gore. Zar je ugovor sramota? Ta meni će dati pravo svaki ozbiljan seljak i radnik, jer oni shvataju da je mir sredstvo za prikupljanje snaga.«¹⁸

Lenjinova borba za sklapanje separatnog mira s Centralnim silama pokazala se opravdanom bez obzira na to što Sovjetska Rusija nije dugo uživala blagodati toga mira, jer je ubrzo došlo do intervencije snaga Antante. Lenjin je i tom prilikom pokazao, tko zna po koji put, svoj izvanredan osjećaj za razrješavanje konkretne historijske situacije, što su mu morali priznati i njegovi protivnici. Izlazak Sovjetske Rusije iz rata bio je jedan od objektivnih ciljeva revolucije. Prijeko je potrebno bilo izvući bar dio teritorija ispod direktnog utjecaja imperijalizma, bez obzira na to koliko će to trajati.

I u odnosu na svoje protivnike Lenjin je bio izuzetno lojalan i tolerantan. Npr. N. I. Buharin je i na VII kongresu RKP(b) ponovo izabran za člana Centralnog komiteta, a njegove pristaše A. Lomov, M. S. Uricki i A. G. Šljapnikov za kandidate za članove CK.¹⁹ L. D. Trocki, koji je u vrijeme prihvaćanja Brest-litovskog mira dao ostavku na položaj komesara vanjskih poslova, ubrzo je izabran za predsjednika Vojno-revolucionarnog komiteta.

¹⁷ *Kommunist*, 19. III 1918.

¹⁸ V. I. Lenjin, n. dj., t. 12, 118–119.

¹⁹ Istorija Komunističkoj partii Sovetskogo Sojuza, t. 3, knj. 1, 548.

Ni sama dilema, bez obzira na oštrinu polemika koje smo samo dijelom prezentirali, nije tada bila takva kakvom ju je poslije prikazala staljinistička historiografija.²⁰ Jedan od sudionika tih zbivanja, prisutan dijelu brest-litovskih pregovora, poznati sovjetski historičar iz prvog perioda sovjetske vlasti M. N. Pokrovski, pisao je: »Što je bio njemački ultimatum? Sada znamo da Nijemci nisu htjeli zauzeti ni Petrovgrad, a kamoli Moskvu. (Zbog te opasnosti sovjetska se vlada na početku 1918. preselila iz Petrovgrada u Moskvu, što se u vrijeme građanskog rata pokazalo opravdanim. — Z. Č.) To se nije uklapalo u njihove planove. Takva nam opasnost nije prijetila. Ali mi to tek danas znamo, a tada nismo znali. Mi smo tada bili u položaju čovjeka koji se nalazi na šestom katu kuće koja gori i pred kojim je dilema: što je bolje — živ izgorjeti ili skočiti s prozora u ponor? Smrt je bila u svakom slučaju neminovna [...]. U takvoj situaciji mnogi su od nas upadali u 'lijevi komunizam'.«²¹ Možda u toj ocjeni ima i osobnog opravdanja Pokrovskog, koji je i sam bio član redakcije petrogradskog »Komunista«, glavnog organa »lijevih komunista«. Međutim, ostaje činjenica da mir zaista nije dugo potrajao i da se na tu dilemu ubrzo zaboravilo.

Istodobno sa zaključenjem mira granicama Sovjetske Rusije počele su se približavati snage Antante. Isti dan, 15. ožujka 1918, kad je u Moskvi ratificiran mir s Centralnim silama, u Londonu je održana konferencija predsjednikâ vlada i ministara vanjskih poslova V. Britanije, Francuske i Italije, na kojoj je prihvaćena nužnost vojne intervencije u Sovjetskoj Rusiji.²²

Tu inicijativu Antante prihvatile su kontrarevolucionarne snage u zemlji i mir je ubrzo iščezao za duži period. »Buržoazija nije prihvatila ustupke. Oslanjajući se na inozemnu vojnu intervenciju, ona je objavila sovjetskoj vlasti bespoštedan rat. U drugoj polovici 1918. i u 1919. centralna Rusija bila je odrezana frontama od svojih izvora sirovina, energije, od svojih glavnih proizvodnih rajona. Intervencija je organizirala i ekonomsku blokadu sovjetske države, izolirajući je od ostalog svijeta. Gotovo tri godine sovjetska se republika nalazila u situaciji tvrdave opkoljene ujedinenim snagama intervencije i bjelogardejaca.«²³

U tom ratu likvidirane su sve dileme, jer je mir tek trebalo izvojevati.

²⁰ I ne samo u historiografiji. Na poznatom procesu pristašama »antisovjetskog desno-trockističkog bloka« 1938. N. I. Buharina su optuživali da je u vrijeme diskusija oko Brest-litovskog mira htio ubiti V. I. Lenjina. Navodimo dva detalja. U optužnici javnog tužioca A. J. Višinškog nalazi se iskaz svjedoka V. N. Jakovljeva: »Buharin mi je razvijao misao da politička borba dostiže sve oštrije forme i da se ne može ograničiti samo na politički oblik i nepovjerenje u CK partije. Buharin je izjavio da je neizbježno smijeniti rukovodstvo i u vezi s tim postavio pitanje o hapšenju Lenjina, Staljina i Sverdlova, a također i o njihovu fizičkom uništenju« (Sudbeni j otčet po delu »antisovetskogo pravotrockistskogo bloka«, polni j tekst stenografičeskogo otčeta, Moskva 1938, 33). Prilikom ispitivanja Buharina tužilac je uporno postavljao pitanje je li ga zavrbovala policija za vrijeme njegova boravka u Austriji, SAD i Japanu pred prvi svjetski rat. Na Buharinov protest zbog takvih pitanja predsjedavajući je rekao: »Tužilac ima pravo postavljati takva pitanja utoliko više što je Buharin optužen zbog pokušaja ubojstva partijskog rukovodstva još 1918, jer ste vi još 1918. podigli ruku na život Vladimira Iljiča Lenjina« (Isto, 343). Od takvih se optužbi poslije XX kongresa KPSS, 1956, odustalo.

²¹ M. N. Pokrovski, Oktjabr'skaja revolucija i Antanta, 14.

²² Iz istorii graždanskoi vojni v SSSR, Sbornik dokumentov i materijalov, Moskva 1960, t. 1, 11.

²³ Istori ja graždanskoi vojni v SSSR, Moskva 1960, t. 5, 370.